

ԲՈՒՅՄԵՐԻ ՉՈՐԱԴԻՍԱՑԿՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՈԳԵԿԱՅՈՒՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԼԱՌՈՐԱՏՈՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒՄ

Ա. Ն. Հակոբյան

Բույսերի հարմարողական ռեակցիան անբարենպաստ պայմաններում տարբերությամբ է: Որոշ բույսեր նրաշտից խուսափելու համար իրենց օրգանիզմում կուտակում են ջուր (վակուոսները), վալանցիկները (էֆեմերները և էֆեմերոիդները) կրճատում են վնասակարիչ սևադուրյունը, մի խումբ բույսեր էվոլյուցայի ընթացքում ձեռք են բերել խորը թափանցող արմատային համակարգ: Սակայն առավել կարևոր է դիմացկունության այն ձևը, երբ բույսերն անբարենպաստ պայմաններում վերականգնում են մետաբոլիկ պրոցեսները՝ փոփոխելով դրանց ուղղությունը ու արագությունը, ցուցաբերում են այնպիսի ռեակցիա, որը նպաստում է վերականգնված կենսական պրոցեսների արդյունավետության անկման:

Բույսերի դիմացկունությունը, ըստ Պ.Ա.Գենկելի բնութագրվում է այն բանով, թե անբարենպաստ պայմանների ազդեցության տակ որքանով է փոխվում դրանց արդյունավետությունը օպտիմալ պայմանների համեմատությամբ (1):

Դիմացկուն բույսերը կարողանում են հարմարվել միջավայրին փոփոխելով գիտալպացմայի մածուցիկությունը, Լյաստիկությունը, հիդրատացիայի աստիճանը, թափանցելիությունը, էլեկտրական լիցքը, pH-ը, ֆոտոսինթեզը, շնչառությունը և այլն:

Չորադիմացկուն են այն բույսերը, որոնք ընդունակ են անհատական զարգացման (օնտոգենեզի) ընթացքում հարմարվելու չորության ներգործությանը և այդ պայմաններում իրականացնելու աճ, զարգացում, վերարտադրություն:

Ճիշտ է, անբարենպաստ պայմաններին բույսերի դիմակայելու հատկությունը ժառանգական բնույթ է կրում, սակայն մյուս կողմից, այն փոփոխական է:

Որոշ երկրներում, որոնք ունեն չորային (արիդային) կլիմա, բույսերի չորադիմացկունության հիմնահարցը հանդիսանում է իրատալ նշանակություն ունեցող խնդիրներից մեկը:

Բույսերի չորադիմացկունության գնահատման համար հաճախ օգտվում են լաբորատոր մեթոդներից, որոնցից է՝ բույսերի չորադիմացկունության և շոգեկայունության գնահատումը ստատոլիտային օսլայի պարունակության հիման վրա (2):

Ստատոլիտայի օսլան գտնվում է բույսի արմատապաստանում և այն բույսի կենսագործունեության ընթացքում գրեթե չի ծախսվում: Բույսերի մեջ նրա պարունակությունը բավականին կայուն է: Սակայն պարզվել է, որ բարձր ջերմաստիճանի և ջրազրկման դեպքում տեղի է ունենում նրա հիդրոլիզ: Չորային պայմաններում ստատոլիտային օսլան մեծ չափով ծախսվում է, հիդրոլիզվում է քիչ դիմացկուն բույսերի մոտ: Որոշելով օսլայի մնացորդային քանակը, կարելի է դատել տարտի դիմացկունության մասին:

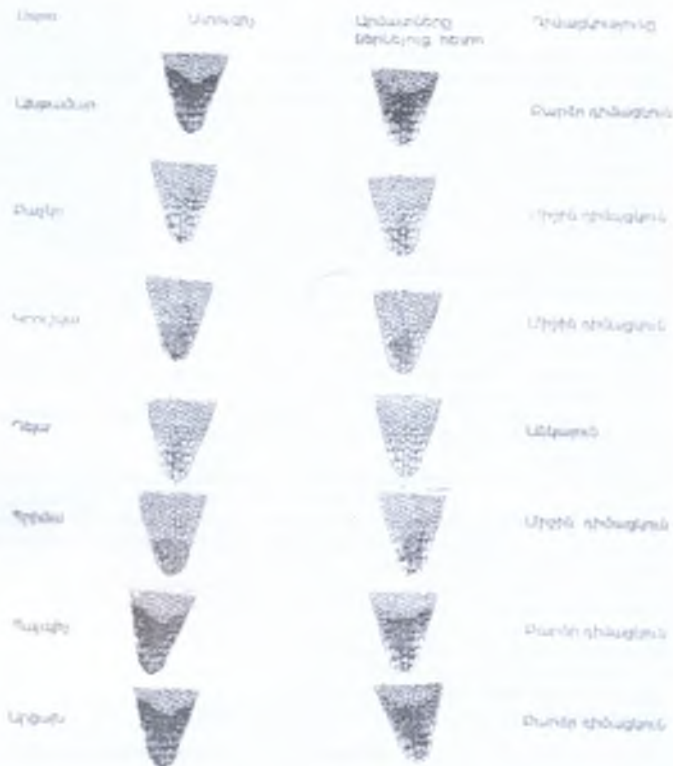
Հետազոտությունը կատարվել է ցորենի տարբեր սորտերի վրա, որոնք ցանվում են Արցախի տարածքում:

Փորձերը կատարվել են ԱրՊՀ -ի կենսաբանության ամբիոնի լաբորատորիայում՝ 3 կրկնողությամբ, որոնք համեմատվել են ստուգիչի հետ:

Պետրի թասի մեջ, խոնավ քամիչ թղթի վրա 25 °C պայմաններում ծլնցրել ենք սնրմը: 2-3 օրվան ծիլերի չորադիմացկունությունը որոշելու համար չորացրել ենք խոնավագեղձիկում (էքսիկատորում) գլիցերինի լուծույթի վրա (100մլ ջուր և 37մլ գլիցերին)՝ 16-17 °C-ի պայմաններում, 24 ժամ տևողությամբ, կամ NaCl-ի լուծույթի վրա (100մլ ջրին 8 գ աղ), 24 ժամ տևողությամբ, 20-21 °C պայմաններում: Փորձերը կատարվել են սույն պայմաններում (թերմատատում):

Չորադիմացկունությունը որոշելու համար ծիլերը պահել ենք 37 °C ջրում՝ 1 Ժ տևողությամբ: Տարագումը կամ չորացումը ավարտելուց հետո գլխավոր արմատի ծայրը 2-3 մմ երկարությամբ կտրել ենք և ներկել Լյուգոլի լուծույթով (յոդի 1% լուծույթը կալիումի յոդիտում) 30 վրկ տևողությամբ:

Ստուգիչում ներկել ենք առանց տարացման և ջրազրկման ենթարկված բույսի արմատների ծայրերը: Արմատները ներկելուց անմիջապես հետո մանրադիտակի տակ դիտել ենք: Փորձի արդյունքները տրվել է տոկոսներով՝ ստուգիչի համեմատությամբ: Օսլայի պարունակությունը արմատապատյանում, որը դիտվել է մանրադիտակի տակ, ցույց է տրվում նկ.1-ում:

Նկ.1 Օսլայի պարունակությունը արմատապատյանում

Ըստ հիդրոլիզված օսլայի քանակության հետազոտվող սորտերը բաժանվել են 3 խմբերի՝
 ա) բարձր դիմացկուն՝ օսլայի հիդրոլիզը մինչև 35%,
 բ) միջին դիմացկուն՝ օսլայի հիդրոլիզը 36-50%,
 գ) անկայուն՝ օսլայի հիդրոլիզը ավելի քան 50%:
 Փորձի արդյունքները բերված են աղյուսակ 1-ում:

№№	Սորտ	Մուտտոլիտային օսլայի հիդրոլիզը արմատի ծայրապատյանում, %- ներքով	դիմացկունության խումբը
Չորադիմացկունություն			
1.	Ախթամար	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն
2.	Բաշկո	35-50%	միջին դիմացկուն
3.	Կրուշկա	35-50%	միջին դիմացկուն
4.	Դնյա	50%-ից շատ	անկայուն
5.	Պրիմա	35-50%	միջին դիմացկուն
6.	Պալպիչ	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն
7.	Արցախ	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն
Ջերմադիմացկունություն			
1.	Ախթամար	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն
2.	Բաշկո	35-50%	միջին դիմացկուն
3.	Կրուշկա	35-50%	միջին դիմացկուն
4.	Դնյա	50%-ից շատ	անկայուն
5.	Պրիմա	35-50%	միջին դիմացկուն
6.	Պալպիչ	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն
7.	Արցախ	մինչև 35%	բարձր դիմացկուն

Աղյուսակ 1-ի տվյալներից երևում է , որ Արցախի տարածքում ցանվող գործնի սորտերից բարձր ջերմադիմացկունություն ունեն «Ախթամար», «Պալպիչ», «Արցախ» ցորենի սորտերը: Հաշվի առնելով, որ Արցախում ամառվա ընթացքում մթնոլորտային տեղումները շատ չեն և չկան ջրային ռեսուրսներ, ուստի խորհուրդ է տրվում ցանել վերը նշված գործնի սորտերը:

Резюме

В статье лабораторным методом на основе содержания статолитического крахмала определялись засухоустойчивость и жароустойчивость засеваемых на территории Арцаха некоторых сортов пшеницы.

Գրականություն

1. П.А. Генкель, Физиология растений, Изд. “Просвещение”, М.1970.
2. Н.Н.Третьякова, Практикум по физиологии растений, М. “Колос”. 1982.
3. Տ.Վ.Թանգամյան, Մ.Ա.Աղաջանյան, Բույսերի ֆիզիոլոգիա, Եր., 2006: